

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

808. 24	Пулатов Шерзод Аббозович	Межэтнический диалог и переговорные процессы в полиэтничном Казахстане: институциональные практики и политико-правовые основы	3603
809. 25	Сатвалдиев А.Г.	Қазақстандық этносаясатта «жанубий қозғалыс» газетінің алар орны және түрлі кезеңдердегі мемлекеттік саясаттың оның контентіне әсері	3608
810. 26	Токенов А.С.	Социальный капитал и доверие в казахстанском обществе: к вопросу о влиянии этнической структуры	3613
811. 27	Узарова Л.М.	Особенности коммуникации в сфере этномедиации	3617
812. 28	Урстенова Д.Д.	30 лет АНК: новые возможности народной дипломатии	3622
813. 29	Хмелевский В.А.	Межкультурное многообразие и общая историческая память В республике Казахстан	3627
814. 30	Чжан Цзинкай	«Цветные революции» в эпоху интернета (особенности противостояния в странах СНГ)	3630

6 – СЕКЦИЯ
ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

**6.1 ҰЛТТЫҚ ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ
НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**

815.	Абдулла А. К.	Абай мұрасындағы сакралды ұғымдар	3610
816.	Алаудин Н. Ә.	Нәзира Бердалы поэзиясындағы фольклорлық үрдістер	3614
817.	Амантай Н., Қапсихқызы Д.	«Ескендір» поэмасындағы уақыт пен мәңгілік мәселесі: Абайдың философиялық концепциялары	3618
818.	Ахметбекова Т. У.	Б.Майлин мен А.Чехов әңгімелеріндегі сарказм	3622
819.	Байдуллаева Ж.К.	Қазіргі қазақ прозасындағы мистика жанры	3626
820.	Ғалымжанова З. Т.	Мемуарлық романдардағы тәрбие құндылығы	3629
821.	Дәуренбек А. Ж.	Тұрсын Жұртбайдың «Бесіңді түзе!..» еңбегі: Мұхтар Әуезовтің шығармашылық тағдыры және көркемдік шындық	3632
822.	Ергеш А. М.	Қабдыкәрім Ыдырысов поэзиясындағы интертекст және оның поэтикалық мәні	3638
823.	Еркін А.	«Телқоңыр» және ұлттық болмыс	3641
824.	Жакупова С.С.	XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетіндегі ескілікті сынау тенденциясы: Ш.Торайғыровтың «Базарбай молдаға» өлеңі	3644
825.	Жақсыбаева Н. Ж.	Білім берудегі жаңа технологияның тиімділігі	3645
826.	Төребаева А.О.	Жүрсін Ерман арнау өлеңдерінің көркемдік ерекшелігі	3650
827.	Тұрсын Қ. А.	Бейсембай Кенжебаев – аудармашы	3656
828.	Сұлтанбек Ә.	Орыс тілді қазақ жастарының сөз сапасы: түйіткілдер мен шешімдер	3659
829.	Қажетерова Ш. С.	Еркін өлеңдердегі көлеңке образы	3664
830.	Қуанышбаева Н.А.	Тайыр Жомартбаев шығармашылығындағы балалар әдебиетінің көркемдік-жанрлық сипаты және алаш кезеңіндегі білім беру ісіне ықпалы	3669
831.	Құлшар Б. М.	Сатирадағы есімдер жүйесі және олардың эстетикалық-семантикалық жүктемесі	3673
832.	Махмутова А. Қ.	Абай Құнанбайұлының қара сөздері және ұлттық әдебиеттанудың жаңа үрдістері: білім және руханият	3676
833.	Молдахан Е. М.	Tiktok, Instagram секілді әлеуметтік желілерді әдеби білім беруде қолдану тәсілдері	3679
834.	Томабаева А. Ғ.	Шәкәрім мен Қожа Хафиздің философиялық үндестігі	3683
835.	Түсіпбек М. К.	Мұхтар Әуезов пен Оноре де Бальзак шығармаларындағы сыншыл реализм	3688

		принциптері туралы	
836.	Сайфуллаева Б. Б.	Орта ғасыр түркі ойшылдарының мұрасы мен Абай шығармаларындағы көркемдік дәстүр сабақтастығы	3692
837.	Шагирова Д. Р.	Көлеңке архетипінің көркем трансформациясы: Достоевскийдің «Сыңар» повесі мен Төлен Әбдіктің «Парасат майданы» негізінде	3696

**6.2 ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ**

838.	Абденкул Д.С.	Үйлену салт өлеңдеріндегі лингвотанымдық сипат	3700
839.	Абдрахман А.Е.	«Ер Төстік» жырындағы ең басты гендерлік көріністер мен символдар	3704
840.	Амирова А.Б.	Мақал-мәтелдер әлеміндегі билік пен гендер: қазақ және ағылшын паремияларының салыстырмалы талдауы	3708
841.	Анарбекова А.Б.	Оқушылар сөйлеу тіліндегі терминдер қолданысы	3715
842.	Бөгетбаева А.Т.	Жаһанданудың мәдени таптаурындардың қалыптасуына әсері	3719
843.	Дәулетші Д.Р.	Жалпықолданыстағы сөздерді термин ретінде қолдануда жарыспалылық мәселесі (ақпараттық технологиялар саласы бойынша)	3723
844.	Ермекқызы А.	Интернет лексиканың қолданысы	3726
845.	Жаныбекқызы Б.	Ұлттық фильмдердегі тілдік ерекшеліктер және әсерлеуші құралдар (көркемдегіш құралдар)	3730
846.	Жарылхасын Б.Қ.	Мұхтар Мағауин шығармашылығындағы фразеологизмдердің мәні	3733
847.	Қуандықова И.Р.	Кірме сөздер: игерілуі және электронды коммуникация ортасындағы қолданысы	3736
848.	Қайыркен А.О.	Корпустық лингвистика: қазақ тілін оқытудағы инновациялық бағыт	3743
849.	Қанатқызы А.	Зейнолла Шүкіровтың шығармаларындағы кейіпкер тілі мен стилі	3747
850.	Қуаныш Ә.	Methodology for the development of students' emotional competence in the lesson of the kazakh language	3751
851.	Қыдырбай Н.А.	Қазақ тіліндегі жаңа сөздер мен терминдердің пайда болуы және оларды қалыптастыру мәселелері	3755
852.	Мадиярова Д.М.	Жастар тіліне әлеуметтік желінің әсері	3759
853.	Меліс А.Б.	«Жер-Ана» ұғымының мағыналық ерекшеліктері	3762
854.	Муратбаева Ж.К.	Қазіргі қазақ киносындағы тілдік ерекшеліктер (комедия жанры негізінде: «Таптым-ау сені»)	3766

855.	Муратова М.	І.Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасындағы мінез-құлық метафоралары	3769
856.	Мұхтарова Ф.С.	Қазақ және қырғыз тілдеріндегі тағамға қатысты этнофразеологизмдер	3772
857.	Нугман А.А.	Фразеологизмдердің лингво-мәдени өрісі	3775
858.	Онгарбаева А.О.	Қазақ және өзбек фразеологизмдеріндегі киелі сандардың ортақ белгілері	3777
859.	Оразалина А.А.	К.Оразалиннің тілдік тұлғасын тану мәселесі	3781
860.	Оралбай А.О.	Қазақ тілін әлеуметтік желілерге танымал ету үшін контент стратегиялары	3785
861.	Оспан М.Ж.	Қазақ халқының мақал-мәтелдеріндегі «Бақыт» концептісі	3790
862.	Өркенқызы А.	Постмодернистік мәтіннің байласымы мен тұтасымын барлау	3794
863.	Рзалиева Р.Ж.	Ғаламтордағы тұлғаны тілдік кемсіту: себебі мен салдары	3798
864.	Сәбитқызы Б.	Жанат Әскербекқызының шығармашылығындағы концептуалды метафора	3802
865.	Түйлебаева Қ.Б.	Хаос және контекст	3805
866.	Тұранов Ы.Ә.	Әлихан Бөкейханов шығармаларындағы антропонимдердің психолингвистикалық сипаты	3809
867.	Уәлібек А.А. Беласар І.Қ.	Қазақ фразеологизмдерінің гендерлік аспектісі	3812
868.	Ұланова Е.Д.	Т.Әбдікәкімовтің «Ажал даласындағы тас» өлеңіндегі сөздердің қолданылуының математикалық жиілігі	3816
869.	Халмурат Е.С.	Mangurtism – future tragedy	3819
870.	Шиктыбаева А.	Жасанды интеллект арқылы өтірік өлеңдер құрастыру	3821

6.3 ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ РУССКИЙ ЯЗЫК И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

871.	Абдикадырова А.М., Аманджол А.Е., Беккалиқызы А.	Слово <i>хайп</i> и его производные	3825
872.	Амангелді А.Ж.	Слова-паразиты в речи современной молодежи	3828
873.	Аманшаева И.С., Мәлікова А.Н.	Слово прикол и его производные в молодежном сленге (на материале НКРЯ)	3832
874.	Дудко В.Н.	Языковые средства как механизм воздействия	3836
875.	Елубаева К.К.	Устойчивое выражение "24/7" в современной речи: аспекты значения	3841
876.	Жарлықасым Ж.К.	Синтаксические модели новостных заголовков в интернет-СМИ Казахстана	3844

877.	Жумабаева А.Б.	Лексикографический анализ лексемы «упрямство» в русском и казахском языках	3850
878.	Кеңес Н.С.	Жизненное кредо молодёжи Казахстана: лингвоаксиологический аспект	3853
879.	Қалихан А.А.	Специфика молодежной инвективной лексики (на материале соцсетей Tik Tok, Telegram)	3856
880.	Мазуркина У.А.	Фонетическая интерференция при обучении русскому языку как иностранному китайских студентов	3859
881.	МаксUTOва Д.Г.	Научная VS народная этимология объектов Астаны (по материалам уличных интервью инстагида Мити Байназарова)	3862
882.	Серикова Д.М.	Специфика обучения аудированию в 9 классе	3865

**6.4 ОРЫС ӘДЕБИЕТІ: КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ТҮСІНДІРУ
РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА: АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА**

883.	Абдрахманова Э.	Bakhyt Kairbekov: the problems of creativity	3869
884.	Ерболат Д.	Фольклор как мотивообразующий элемент в повести З. Наурызбай и Л. Калаус «Приключения Бату и его друзей»	3870
885.	Ибраимова С.	Мотив самопожертвования в прозе Л. Улицкой	3874
886.	Кенжетай Б.	Фольклорные образы и мотивы в цикле «Кудыкины горы» Н. Черновой	3876
887.	Курмангалиева Г.	Метафора «необретенный рай» в романе Бахыта Кенжеева «Младший брат»	3879
888.	Мухамадиева К.	Особенности реализации категории «автора» и «скриптора» в романе Т. Толстой «Кысь»	3881
889.	Надирхан В.	Быт и нравы русского помещного дворянства в изображении Н.И. Новикова, Д.И. Фонвизина, А.Н. Радищева	3884
890.	Онгар А.	Символика круга в романе «Круг пепла» Д. Накипова	3888
891.	Оразалина А.	Литературное наследие Рымгали Нургали: социальные и философские аспекты в произведениях писателя	3891
892.	Өсербайұлы С.	Қазақ романының қалыптасу кезеңдері және дамуы	3893
893.	Сарсенбай М.	Концепция детства в литературе: культурный и философский контексты	3897
894.	Сералимова С.	Исторический контекст и культурные традиции в творчестве тюркоязычных писателей	3900
895.	Тахауикызы Ж.	Тема Древнего Новгорода в исторических и художественных произведениях Н.М. Карамзина	3903
896.	Турабекова И.	Образ современной российской женщины в произведениях Дарьи Донцовой	3907

897.	Цындра А.	Фольклорно-мифологический контекст образа ведьмы в повести Н.В. Гоголя «Майская ночь, или Утопленница»	3912
------	-----------	--	------

6.5 АУДАРМА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

898.	Айтбаева А.М.	Особенности аудиовизуального перевода на примере фильма «Inception»	3918
899.	Акимбекова К.Ж.	Прагматический аспект перевода рассказов Оскара Уайльда	3920
900.	Алпамыс Т.М.	Intercultural Features of Modality Expression in English and Kazakh: Translation Challenges	3922
901.	Амангелдиева А.М.	Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдегі кейбір соматизмдер аудармасы	3926
902.	Әбдірахман А.Қ.	Аудиовизуалды аудармада реалияларды беру ерекшеліктері	3928
903.	Бектлеуова А.С.	Тіл және әдеп: ұлттық ерекшеліктер мен аудармадағы ұстанымдар	3931
904.	Бультенова Д.Т.	Culinary terms as culturally marked lexis: issues of equivalence in translation from Kazakh into English	3933
905.	Дулатова А.А., Кадырова Р.Р.	Ағылшын және қазақ тілдеріндегі фразеологизмдер мен мақал мәтелдердің ұқсастықтары мен айырмашылығы	3937
906.	Елибаева А.Т.	Лингвокультурные трансформации в аудиовизуальном переводе: анализ русской локализации фильма «Веном»	3941
907.	Жексемби Д.Д.	Аудармада қолданылатын цифрлық технологиялардың жетістіктері	3945
908.	Каткенова З.Д.	Childbirth celebration in Kazakh and English cultures	3950
909.	Қыдырбай Г.З.	Орта мектептерде ағылшын грамматикасын оқытуда коммуникативті әдістерді қолдану	3953
910.	Матыгулова А.Н.	Translation of documentary novels	3956
911.	Нығметулла К.Б.	Көркем әдебиет стилінің аудармасы: жасанды интеллект, машиналық аударма мен адам аудармасының салыстырмалы талдауы (Эрнест Хемингуэйдің «Килиманджаро – қарлы тау» әңгімесінің негізінде)	3959
912.	Райнбекова А.К.	«Жеті» санының ағылшын, орыс және қазақ тілдеріндегі фразеологиялық бірліктер мен аудармадағы көрінісі	3962
913.	Сейткенов К.Б.	Көркем мәтін тілі прагматикасын жеткізуде тіркесті бірліктердің аударылу ерекшеліктері	3966
914.	Сүндетова А.Н.	«Жаңбыр» концептісінің тілдік-танымдық сипаты және тіларалық берілуі (Э.Хемингуэйдің «Қош бол, майдан!» романы негізінде)	3972
915.	Утеулиева А.А.	Lexical-semantic types of non-verbal means and their translation	3978

**6.6 ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ**

916.	Айдарбекқызы М. Ермекқызы А.	Тілдердің жойылу қауіпі және қайта жаңғырту мүмкіндіктері	3983
917.	Асатова К.Т.	Semantic and Pragmatic Aspects of Anglicisms in Modern Kazakh	3986
918.	Аслялиева А.Ж.	Frequency and Functional-Semantic Analysis of Color-Denoting Adjectives in George Orwell's "Animal Farm"	3990
919.	Ахметбек Д.А.	Axiological characteristics of the biography of a virtual character	3996
920.	Байсұлтан А. Н.	Ағылшын көркем әдебиетіндегі бейвербалды қарым-қатынастың рөлі	3999
921.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	4003
922.	Жунусова А. К.	Ағылшын әдебиетіндегі «адамның оң мінезі» лексика-семантикалық өрісінің құрылымы	4008
923.	Кенесбаев А. С.	The language game in modern internet communication	4013
924.	Кенжебай А.Т.	Сравнение языка рекламы в английском и казахском языках	4015
925.	Сабилова Ж.Б.	Репрезентация концепта "семья" в англо-, казахоязычных публицистических дискурсах начала XXI века	4018
926.	Сериккалиева А. Ж.	Образность публицистического дискурса в новогодних речах: сравнительный анализ выступлений президента Казахстана и короля Великобритании	4020
927.	Тлемисова Ж. М.	Semantic analysis of the linguistic changes driven by generation Z's neologisms	4023
928.	Турсынбетова А. Н.	Балалар тіліндегі инновациялар мен олардың сөзжасамдық ерекшеліктері	4027
929.	Ундимисова А.Ж.	Английские пословицы и поговорки: их значение, употребление и русские эквиваленты	4030
930.	Хасенов И. Танабаев Т.	A brief overview of the origins and formation of the basic terms of electricity in English and Kazakh languages	4031
931.	Шандер Д.	The English language acquisition: why are you still unable to speak it?	4034

**6.7 ҚЫТАЙ ФИЛОЛОГИЯСЫ МЕН ЛЕКСИКОЛОГИЯСЫ: ЖАҢА
БАҒЫТТАР МЕН ӘДІСНАМАЛАР
КИТАЙСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОЛОГИЯ: НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДОЛОГИИ**

932.	Абдуллина А.Р.	Тіл мен мәдениеттің өзара байланысы және аудармадағы рөлі	4039
933.	Абдуразакова М. Д.	Ресми іс-қағаздардағы тұрақты тіркестер мен клишелердің аудару тәсілдері (қытай және	4043

		қазақ тілдерінің іскерлік құжаттары негізінде)	
934.	Асқар Н.	Лю Цысиннің “Үш Ғалам” (三体) ғылыми-фантастикалық роман трилогиясының стилистикалық ерекшеліктері	4046
935.	Дюсупжанова Ж.М.	Қытай фильмдерін қазақ тіліне аударудың ең танымал түрлері мен кең таралған әдістері	4049
936.	Кабышева А.Д.	Медициналық терминдерді қытай тілінен қазақ тіліне аудару мәселелері	4054
937.	Күшәнбек М.	Бақ-тағы қытай фразеологизмдерінің қазақ тіліне аударылу ерекшеліктері	4060
938.	Қалекенова Ж.Қ.	Мәдени революция кезеңіндегі әдебиеттің даму көрінісі	4065
939.	Майбас Ә.Т.	Қытай тілін шет тілі ретінде оқытудың бастауыш сатысындағы құрмалас сөйлемдердегі жалғаулықтардың оқыту мәселесі	4068
940.	Мамедова Р.В.	Сравнительный анализ китайских и казахских пословиц и фразеологизмов	4071
941.	Маметова А.М.	Медицина саласындағы кәсіби мәтіндерге лингвистикалық талдау	4076
942.	Мылтықбай Ж.А.	Қытай ауызекі сөйлеу стилінің қолдану аясы	4080
943.	Намазова Ж.Т.	Жасанды интеллект негізіндегі қытай тілін оқу: мүмкіндіктер мен шектеулер	4085
944.	Нұрлан Е.	Цянь Чжуншудың “Қоршалған қамал” романының көркемдік ерекшеліктері мен кейіпкерлер образы	4088
945.	Нұртай А.	«Өмір мен өлім мені қажытады» романында реинкарнация арқылы әлеуметтік жіктелуді бейнелеу	4093
946.	Сейлова А.А.	Влияние политической и культурной ситуации в Китае в период Тан на литературу	4097

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

**СЕКЦИЯ 7. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ
ECONOMIC SCIENCES**

**Подсекция 7.1 ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ АШЫҚТЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ**

**ОТКРЫТОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ**

OPENNESS OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS ECONOMIC SECURITY

947.	Асылбаева Ж.Е.	Цифровизация в жилищном строительстве: преимущества и перспективы	4100
948.	Аудан Д.Т.	Өнеркәсіп кәсіпорының тұрақты дамуының	4103

10. Калижанова А.Н., Ибраева Б.М., Ишмуратова М.Ю., Бобеш Р.С. Проблемы преподавания английского языка в школах Казахстана // Вестник КазНУ. Серия педагогическая. – 2017. – №2 (50). – С. 95–100.

ӘОЖ 81

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНДЕГІ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕГІ КЕЙБІР СОМАТИЗМДЕР АУДАРМАСЫ

Амангелдиева А.М.

aikumisamangeldieva@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Аударма ісі мамандығының
2-курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Ph.D докторы Жұмай Нұрмира

Мақал-мәтелдер – халықтың ғасырлар бойы жинақтаған тәжірибесінен туған, ұрпақтан-ұрпаққа мұра болып келе жатқан даналық сөздер. Онда адамның өмірі, мінез-құлқы, табиғат пен қоғам заңдылықтары көрініс табады. Өртүрлі мәдениет өкілдері мақал-мәтелдер арқылы өздерінің құндылықтарын, сенімдерін және өмірлік қағидаларын білдіреді. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдерде кездесетін соматизмдер (адам дене мүшелеріне қатысты сөздер) – тілдік және мәдени ерекшеліктерді айқындайтын маңызды элементтердің бірі болып табылады. Бұл мақалада қазақ және ағылшын тілдеріндегі соматикалық мақал-мәтелдердің ұқсастықтары мен айырмашылықтары талданады.

Соматизм (гр. soma – дене) – шығу тегі мен типологиясына қарамастан барлық тілдерге тән, адамның дене мүшелерін білдіретін сөздер тобы [1]. Адамның физиологиялық ерекшеліктеріне байланысты соматизмдер мақал-мәтелдерде жиі кездеседі. Олар адамның сезімін, ой-пікірін және өмірлік тәжірибесін бейнелейді. Мысалы, «бас» сөзі – көшбасшылықты, «қол» – көмек көрсетуді, «көз» – көрегендікті білдіреді. Мысалы, Қазақша: «Көз қорқақ, қол батыр» [2].

Ағылшын тіліндегі баламасы: "The eye is afraid, but the hands do the work."

Бұл мақалда адамның бастапқыда қорқатыны, бірақ әрекет ету арқылы қорқынышын жеңетіні баяндалады. Екі тілде де «көз» және «қол» соматизмдері қолданылған. Қазақша: «Бас екеу болмай, мал екеу болмайды».

Ағылшын тіліндегі баламасы: "Two heads are better than one." [3]

Қазақ мақалында «бас» сөзі бірліктің, ақылдың символы ретінде көрінеді. Адам өздігінен емес, серіктестік арқылы жетістікке жетеді. Ағылшын тіліндегі ұқсас нұсқа да бірігіп жұмыс істеудің маңыздылығын көрсетеді. Қазақша: «Көз – көңілдің айнасы». Ағылшын тіліндегі баламасы: "The eyes are the mirror of the soul." [4]

Бұл мақалда адамның ішкі жан дүниесі көзінен көрінетіні айтылған. Екі тілдегі нұсқаларда да «көз» соматизмі қолданылады және мағыналық жақындығы сақталған. Қазақша: «Адам тілінен, ат аяғынан жазады».

Ағылшын тіліндегі баламасы: "A slip of the tongue is worse than a slip of the foot."

Бұл мақалдарда сөзден туындайтын қателіктер адамның абыройына немесе қарым-қатынасына әсер ететіні, ал аяқтан кеткен қателік көбінесе физикалық зиян келтіретіні айтылған. Қос тілдегі нұсқаларда да соматизмдер ұқсас түрде қолданылған. Мысалы, Қазақша: «Қолың ұста болсын, сөзің қысқа болсын» [2].

Ағылшынша: "Let your actions speak louder than words."

Екі мақал да әрекеттің сөзден маңызды екенін білдіреді. Алайда, қазақ нұсқасында «қол» соматизмі арқылы нақты физикалық әрекетке сілтеме жасалса, ағылшын нұсқасында соматизм қолданылмаған. Қазақ мәтінінде «қолың ұста болсын» тіркесі – әрекеттің сенімді, шебер орындалуын білдірсе, «сөзің қысқа болсын» – сөздің нақты әрі мағыналы болуын көрсетеді. Қазақша: «Басыңды көтеріп елден сұрағанша, басыңды иіп жерден сұра» [2].

Ағылшынша: "Pride comes before a fall." [3]

Екі мақалда да тәкәппарлықтың зардабы туралы айтылғанымен, қазақ мәтінінде «бас» соматизмі арқылы адамның мінезі мен әрекеті сипатталады. Ағылшын мақалында соматизм жоқ, тек абстрактілі түрде менмендік пен оның салдары бейнеленеді. Қазақша: «Саусақ бірікпей, ине ілікпейді» [2].

Ағылшынша: "United we stand, divided we fall." [4]

Бұл мақал-мәтелдер бірліктің маңызын көрсетеді. Қазақ нұсқасында «саусақ» соматизмі арқылы бірліктің бейнесі нақты беріледі, ал ағылшынша баламасы жалпы тұжырым ретінде соматизмсіз беріледі. Қазақша: «Айтпас жерде аузыңды тый, қышынбас жерде қолыңды тый» [2].

Ағылшынша: "Think before you speak." [4]

Қазақ мақалы сөйлеу мен әрекет ету алдында ойланып барып қимылдауды нақты дене мүшелері арқылы (ауыз, қол) суреттейді. Ағылшынша нұсқада ойлау ғана ескеріліп, соматизмдер қолданылмаған. Қазақша: «Ат аяғынан семіреп, адам құлағынан семіреп» [2].

Ағылшынша: "A kind word warms three winter months."

Қазақ мақалында «аяқ» және «құлақ» соматизмдері аттың күтімі мен адамның мақтауға деген мұқтаждығын бейнелейді. Ағылшынша баламасында соматизм жоқ, бірақ жылы сөздің құндылығы көркем түрде жеткізілген. Қазақша: «Халық қорғамаған басыңды қалпақ қорғай алмайды» [2].

Ағылшынша: "A crown is no cure for a headache."

Екі тілдегі мақал-мәтелдер де әлеуметтік қолдау мен материалдық игіліктің рөлін салыстырады. Екі нұсқада да «бас» соматизмі қолданылған. Қазақша: «Қарын қамын ойлаған – қаралықтың белгісі, халық қамын ойлаған – саралықтың белгісі» [2]. Ағылшынша: "Think not of yourself, but of others."

Қазақ мақалы «қарын» соматизмі арқылы тек өз қамын ойлауды теріс көрсетеді. Ағылшынша нұсқасында идея жалпылама берілген, соматизм жоқ. Қазақша: «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» [2].

Ағылшынша: "No pain, no gain." [3]

Қазақ мақалында «қарын» соматизмі адамның негізгі қажеттілігін білдірсе, ағылшын тіліндегі нұсқасында жалпы еңбектің құндылығы бейнеленеді, бірақ соматизмсіз. Қазақша: «Бала – ананың бауыр еті, көз нұры» [2].

Ағылшынша: "A child is a mother's heart outside her body."

Қазақ тілінде «бауыр» және «көз» соматизмдері ананың баласына деген терең махаббатын көрсетеді. Ағылшын тілінде бұл мағына «жүрек» соматизмі арқылы беріледі. Екі тілде де баланың ананың өміріндегі маңызы ерекше көрсетілген.

Қорытындылай келе, қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдерде соматизмдер тек тілдік құрал ғана емес, сонымен қатар халықтың дүниетанымы мен мәдени болмысын бейнелейтін маңызды көркемдік элемент болып табылады. Адам ағзасына қатысты сөздердің бейнелі мағынада қолданылуы – халықтың өмірлік тәжірибесін, адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынасты терең түсінуге мүмкіндік береді.

Қазақ мақал-мәтелдеріндегі соматизмдер, негізінен, табиғатпен етене өмір сүрген көшпелі тұрмыс салтымен, ұлттық салт-дәстүрлермен және әлеуметтік қатынастармен тығыз байланысты. Олар адамның мінез-құлқын, моральдық ұстанымдарын және қоғамдық рөлін сипаттауда ерекше мәнге ие.

Ағылшын тіліндегі мақал-мәтелдерде соматизмдер көбіне психологиялық және философиялық қырынан көрініс табады. Онда адамның ішкі жан дүниесі, ақыл-ойы мен эмоционалдық жағдайына баса назар аударылады.

Екі тілде де адамның дене мүшелеріне қатысты соматизмдер арқылы рухани және әлеуметтік құндылықтарды жеткізу – ортақ ерекшелік ретінде танылады. Мысалы, «көз» — жан дүниенің айнасы, «жүрек» — махаббат пен сезімнің нышаны, «қол» — еңбектің символы, ал «тіл» — сөз құдіретінің бейнесі ретінде сипатталады.

Демек, қазақ және ағылшын тілдеріндегі соматизмдерді салыстыра отырып, тек тілдік ерекшеліктерді ғана емес, сонымен қатар екі халықтың дүниетанымы, әлеуметтік құндылықтары мен өмір салтын да тануға болады. Бұл мақал-мәтелдер – ұлттың тарихи тәжірибесі мен даналық қазынасын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізуші маңызды мәдени мұра. Уақыт өткен сайын олардың формасы өзгеруі мүмкін, алайда мән-мағынасы мен өзектілігі ешқашан жоғалмайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. <https://articlekz.com/kk/article/23066>

2. Қазақ мақал-мәтелдері "Балауса" баспасы, Алматы, 2013
3. <https://www.citehr.com/32222-list-1000-english-proverbs-sayings.html>
4. The Oxford Dictionary of Proverbs, Jennifer Speake, 2008
modality, English language, Kazakh language, school education, bilingual education.

ӘОЖ 81`25

АУДИОВИЗУАЛДЫ АУДАРМАДА РЕАЛИЯЛАРДЫ БЕРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әбдірахман Айтолқын Құрашқызы

a.aitolkyn_95@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Аударма теориясы мен практикасы кафедрасының 1 курс докторанты,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – А.М.Төлеубаева

Аударма – тілдік бірліктерді алмастыру ғана емес, бұл мәдениеттер арасындағы көпір. Көрнекті лингвист Юджин Найда аударманы «қауымдастықтар арасында қарым-қатынас орнату үшін лингвистика, мәдени антропология, коммуникация теориясы, әлеуметтік лингвистика, психология, социология және социосемиотикаға сүйенетін тілдік инженерияның бір түрі» ретінде қарастырады. Көпір құрылысы мен аударманы бір-біріне пара-пар құбылыс деп санайды [1, 10-11 б.]. Әсіресе, реалиялар – мәдениеттің айқын көрінісі болып табылады. Бұл белгілі бір халықтың тұрмыс-тіршілігіне, салт-дәстүріне, тарихи немесе ұлттық ерекшеліктеріне қатысты ұғымдарды білдіретін сөздер. Белгілі тіл мамандары С.Флорин мен С.Влаховтың анықтамасы бойынша, реалиялар - бір халықтың өмірінде, тұрмысында және мәдениетінде бар болғанымен, екінші халықтың өмірінде жоқ сөздерді, құбылыстар мен заттарды сипаттайтын номинативті тіркестер [2, 344 б.]. Ал Я.И.Рецкер, Л.С.Бархударов, В.С.Виноградов сынды зерттеушілер реалияларды баламасы жоқ лексика қатарына жатқызған. Алайда С.Флорин мен С.Влахов баламасы жоқ лексиканы реалияның синонимі ретінде қарастыру дұрыс емес деген ой түйген болатын. Осыған байланысты тіл мамандары эквиваленті жоқ лексика терминіне түзету енгізуді ұсынған еді. Олар «эквивалент» терминінің орнына «аударма эквиваленті» терминін қолдануды ұсынды.

Нәтижесінде біз баламасыз лексиканың келесідей анықтамасын аламыз: «аударма тілінде эквиваленттері жоқ лексикалық және фразеологиялық бірліктер. Ал реалиялар болса, өз алдына бөлек сөз тобы ретінде осы баламасыз лексиканың құрамына кіреді» [2, 41–43 б.]. Көп жағдайда түпнұсқа тіліндегі реалия сөздердің өзге тілде баламасы жоқ болғандықтан оларды аудару қиынға соғады.

Ұлттық, жергілікті әрі тарихи колоритті бойына жинаған реалия сөздер тек көркем шығарма мәтінінің ғана емес, сонымен қатар аудиовизуалды контенттің - фильмдердің, телехикаялардың және т.б. құрамдас бөлігі болып табылады. Бүгінде біз жаһандану дәуірінде, яғни түрлі бейнеплатформалар мен стримингтік қызметтердің қарқынды дамуы жүріп жатқан заманда өмір сүретінімізді ескерсек, сапалы аудиовизуалды аудармаға деген сұраныстың өте жоғары екенін байқаймыз. Ал реалияларды аудару, әсіресе, аудиовизуалды аударманың ерекше жағдайында аудару – аудармашылар үшін күрделі мәселеге айналып отыр.

Аударманың бұл түрінің тарихына тоқталсақ, «аудиовизуалды аударма» термині тіл білімінде жақында ғана қолданыла бастады. 2000 жылдарға дейін зерттеушілер, негізінен, аударматанудың бір бағыты ретінде кинофильмдерді аудару мәселесін қарастырып келген [3, 35 б.]. Қазақстанда бұл бағытта В.У. Махпиров, А.Т.Арстанова сынды зерттеушілер жұмыс жүргізген.

Аудиовизуалды аударманы зерттеу барысында басты көңіл мәтінге бөлінген еді: яғни зерттеушілер мен аудармашылардың назары вербалды компонентпен жұмыс істеуге бағытталды [3, 37 б.]. Дегенмен, аудиовизуалды туынды тек вербалды аудио/бейне құралдардан ғана емес, сонымен қатар экранда болып жатқан көрініс секілді вербалды емес компоненттен және музыкалық сүйемелдеу, шу сияқты дыбыстық құрамдауыштардан да тұрады. Бүгінгі таңда аудиовизуалды аударманың полисемиотикалық қыры туралы жазылған көптеген жұмыстар барын атап өткіміз келеді [3, 4]. Бұл ретте ғалым Алексей Владимирович Козуляевті ерекше атап өткен жөн, ол өз аудиовизуалды аударманың полисемиотикалық қыры жайында былай дейді: «Аудиовизуалды мәтіндер полисемиотикалық болып келеді. Аудиовизуалды